

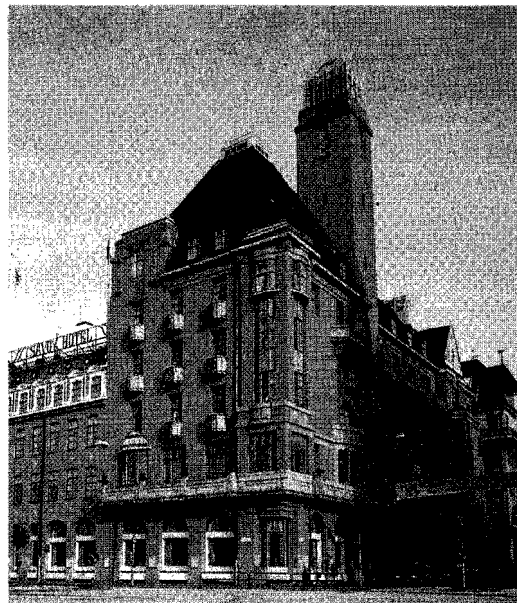
sig nya arkitektoniska uttryck.

Alfred Arwidius har något oförtjänt gått till historien p.g.a. sättet han lämnade jordelivet. Han påträffades död i badrummet tillsammans med en 16-årig fabriksarbeterska. Båda var nakna. De märkliga förhållandena vid Arwidius dödsfall fick senare sin förklaring av att den nya gasapparaten för badvattnets uppvärmning var felinstallerad. Arkitekten och flickan dog av koloxidförgiftning. Arwidius hade många roller. Förutom arkitekt var han också politiker, lärare, fastighetsspekulant, frimurare och musiker. Hans liv och arbete speglar väl den tid han levde i. Han var en offentlig person, en kändis i sin tid. Arwidius var byggmästarson från Malmö. Han utbildade sig i Stockholm och Berlin, något som var vanligt för arkitekterna i Skåne. Han ritade ett antal bostadshus i Malmö men var också verksam i hela Sydsverige. Flera av Malmös senare arkitekter började sin bana hos Arwidius: Oscar Hägg, Carl Rosell och Birger Linderoth.

Apoteket Lejonet, vid Stortorget, är ett av Malmös mest kända landmärken. Det är med sin rikt dekorerade fasad i Övedssandsten ett utmärkt exempel på 1890-talets arkitektur. Det är ritat av Harald Boklund och August Lindvall, ett av Malmös mest framgångsrika arkitektkontor. Boklund svarar också för en annan välkänd Malmöprofil, hamnförvaltningens kontorsbyggnad. Boklund opponerade sig mot det starka Stockholmsinflytandet över den sydsvenska arkitekturen och verkade genom sin tidning *Byggnadstidningen*, för en arkitektur baserad på lokala traditioner, i kontrast mot "en rikssvensk norm".

Bland arkitekterna som formade Malmö märks också Frans Ekelund, som ritade Hotel Savoy till Baltiska utställningen 1914. En byggnad som vid sidan av Hippodromen, ritad av Theodor Wählin, är två för Malmö helt enastående byggnader. Hippodromen, en cirkusbyggnad av kontinentalt snitt och det påkostade tidsenliga Savoy är exponenter för de nya former av nöjesliv som vuxit fram på kontinenten under 1800-talet.

Oscar Hägg var den främste jugendarkitekten i Malmö. Han hade rest runt i Europas metropoler och inspirerats av den nya stilen som han sedan planterade i Malmö. Hägg var också mannen bakom Rörsjöstaden och det samtidigt utbyggda Möllevången. Axel Stenberg blev industriarkitekten framför andra, medan Fritz Österlind och Carl Rosell lade grunden för folkhem-

Hotel Savoy.

mets byggnader. Något som också sysselsatte Birger Linderoth, Gösta Olsson, August och Carl Axel Stoltz. Den sistnämnde fick uppdraget att gestalta det nya Malmö Museum. John Smedbergs byggnad hade blivit för liten. Det moderna Malmö krävde också ett nytt museum, som invigdes 1937.

Arkitekterna som formade Malmö är en fascinerande, lärorik och mycket stimulerande läsning. En brokig väv med inslag av världshistoria, kommunal ekonomi, gestaltning av visioner och mänsklig möda. Boken öppnar dörren till en hittills okänd men anad del av den svenska arkitekturhistorien. Skildringen slutar 1945 vid ett vägskäl till en ny tid. Idag vet vi hur det gick. Men inte hur det gick till. Hoppas vi får veta det. Snart.

Göran Hedlund, Malmö

Kriminalitet Kultur Kontroll – en antologi. Åkerström, Malin (red.). Carlsson Bokförlag, Stockholm 1996. 303 s. ISBN 91-7203-155-7.

Att presentera en annorlunda kriminalvetenskap är syftet med antologin *Kriminalitet Kultur Kontroll*, re-

digerad av Malin Åkerström. Inledningsvis riktar redaktören kritik mot den förhärskande positivistiska traditionen inom svensk kriminologi, empirisk till sin karaktär och inriktad på kvantitativa data. Genom studier av egenskaper hos individen, *homo criminalis*, och dennes eller dennas mätbara beteende sätts individer samman till variabler, vilka korreleras till andra variabler. I antologin vill man belysa en annan sorts kunskap, mera inriktad på kulturella sammanhang och där contextualisering och helhetssyn är en viktig dimension. Att förstå sociala och kulturella fenomenets innebörd skulle kunna vara en nog så viktig ambition för kriminalvetenskapen som den hittills förhärskande – att förutse för att förekomma (*prévoir pour prévenir*).

Boken innehåller förutom inledningen tolv uppsatser fördelade på tre huvudområden: Social kontroll, Social kontroll och kriminalitet samt Kriminalitet. Fem av bidragen är publicerade tidigare under 1990-talet och har nu översatts till svenska. Ämnesområdena är flerfaldiga och lite spretiga – besöksförbud, advokaters språk och kultur, tattarkulturen, medeltida brottsliga gärningar, könshandel, mänskliga rättigheter, etnisk rensning och våldsbrott är några av bokens teman. De flesta artiklar har ett påtagligt nutidsfokus, men somliga har ett längre tidsligt perspektiv. Eva Österbergs artikel om "Våld och ära, böter och skam" drar upp långa historiska snitt från medeltid till nutid och Kajsa Ekholm Friedmans och Anna Sundbergs bidrag "Etniskt krig och etnisk rensning i Brazzaville" blickar tillbaka mot den koloniala epoken. I artikeln om "Tattarnas kulturella formering" av Birgitta Svensson behandlas hela 1900-talet.

Variationen är också stor vad gäller kopplingen mellan övergripande teoretiska system och nära empirisk granskning. Donald Blacks bidrag handlar om former för konflikthantering och Black har koncentrerat sig på fem – självhjälp (som kan innefatta allt från att rynka på näsan till blodig hämnd), undvikande, förhandling, biläggning (konflikthantering genom en tredje, opartisk deltagare) och tolerans. Tolerans beskrivs som "avsaknaden av respons på ett irritationsmoment, vilket annars kunde ha föranlett en reaktion" och anför vidare att toleransen är den "vanligaste responsen hos kränkta människor världen över" (s. 73). Konflikthanterandets former kopplas till sociala fält i vilka de mest sannolikt uppträder. Så är t.ex. undvikandet vanligast i

instabila grupper utan hierarkier eller auktoriteter, där de sociala relationerna är fria och tillfälliga och där individerna är ömsesidigt oberoende. Förhandlingen sker oftast i "tilltrasslade nätverk, där människorna är jämlika, tvärgående förbundna med varandra, organiserade, homogena och ömsesidigt åtkomliga" (s. 75). Black menar således att konflikthanteringen inte är ett unikt sätt att uppträda, utan reproducerar den omgivning konflikten föds i. Det kan därför vara svårt att förflytta en form av konflikthantering mellan socialt olikartade miljöer.

Om Black är intresserad av att hitta övergripande lagar för social kontroll och därför genomför ett huvudsakligen teoretiskt resonemang, med enstaka exempel från andra forskares studier, beger sig Robert Emerson och Cecilie Høigård huvudstupa ner i ett konkret material. Emerson vill genom att rekapitulera den process då besöksförbud utfärdas visa hur såväl våldsbänagenhet och presumtiva förövare som offerstatus konstrueras. Emerson vill undersöka rutinerna för hur detta sker. Det handlar om ett omvandlande av en upplevd erfarenhet till en verbal utsaga som protokollförs och slutligen till en skrivelse som är ett juridiskt giltigt dokument och som kan tjäna som rättshjälp för utsatta kvinnor. Den juridiskt skolade expertisen vid rättshjälpsbyrån arbetar utifrån en utpräglad vilja att hjälpa kvinnor som är utsatta för våld i hemmet. I de förståelsehorisonter som omgärdar och villkorar arbetet finns en stor medvetenhet om de faror som kvinnor står inför i misshandelssituationer. I sin konklusion menar Emerson att det vore av värde att jämföra denna typ av transformation (från att vara en kvinnas personliga problem till att bli ett socialt problem inom en distinkt kontext som medvetet stöder kvinnor) och som han betecknar som *ensidig*, med andra procedurer där det istället är naturligt att betrakta klienterna med misstänksamhet.

Samma problemområde, konstruktionen av offerstatus, eller *viktimering*, behandlas i Høigårds artikel om prostituerade, "Kroppen min har jag lagt igjen på gata". Hon anför vikten av att samtidigt använda både ett offerperspektiv och ett värdighetsperspektiv och menar att detta innebär att man måste skaffa sig kunskap *underifrån*, från i detta fall de prostituerades egna berättelser. Ett offerperspektiv får dock inte betyda att det brukas som en beskrivning av en individs egenskaper eller karaktär utan skall leda till en *relationell*

analys, som gör den institutionaliserade könskulturen synlig. Att beskriva värdighetstekniker från de prostituerades egna insikter – t.ex. hur de vaktar sin integritet, hur de upprätthåller avstånd, tillskansar sig relativa fördelar eller skyddar sig mot sjukdomar och vad man menar vara perversa krav – visar på motstånd och motstrategier i offerrollen, utan att för den skull osynliggöra könsstrukturer eller förövre.

Det mesta i boken är spännande läsning, mycket kanske på grund av den okonventionella sammansättningen av de valda artiklarna. Om syftet är att öka intresset för kriminologisk forskning utanför de redan införståddas led kan den här antologin vara lämplig. Slutligen dock – boken innehåller ett antal skönhetsfläckar. Uppgift om tryckår saknas och korrekturläsningen lämnar mycket övrigt att önska.

Britta Lundgren, Umeå

Han, hon och huset – om arkitektur och planering i vår kulturella omnejd, skrivet under femtio år av Lennart Holm, Arkitekturmuseet, Stockholm 1995. 360 s. + bibliografi 40 s., ill. ISBN 91-85460-57-5.

För ett par år sedan donerade Lennart Holm sitt privata arkiv till Arkitekturmuseet och som tack bad dess ledning att han skulle göra ett urval av de 750 poster som ingår i samlingen. Urvalet har resulterat i ett rikt och mångsidigt retrospektivt kollage av egna dagstidnings- och tidskriftsartiklar från 1945 till 1995.

Skriften består av sex avdelningar. Den första, Att nå ut, handlar om svårigheten att finna ett språk som kan fånga arkitekturen som konstform, om arkitektkårens ovana att handskas med verbala uttrycksmedel och myndigheternas språksvårigheter; den andra, Vår kulturella omnejd, diskuterar arkitekturen i en större kontext, modernismens inte minst funktionalismens dilemma: på den ena sidan kravet på att bruksvaran skall bygga på erfarenhet, på den andra den ideala fordring att konsten skall vara ärlig, "äkta" mot sin upphovsman, omprövande och historiskt fri. Bokens tyngdpunkt ligger på de två följande blocken, Ett planerat samhälle och Bostäder – att bo, bygga och normera. Det förra belyser maktkampen om marken och vattnet och

den s.k. riksplaneringen, det senare omdaning av det efterkrigstida Sverige med miljonprogrammet och bostädernas utformning som väsentliga inslag. Ett femte avsnitt diskuterar städernas särskilt Stockholms föryelse. Den avslutande sjätte avdelningen upptar nära tjogtalet essäpräglade artiklar, inlägg i efterkrigstidens arkitekturdebatt och analyser av ett antal byggnader.

Det vilar ett vemodigt ljus över den inledande självbiografiska panoramateckningen av skrivandets landskap och dess successiva förändring. Förf. noterar att omsorgen om de svaga konsumenterna uttryckt i forskningsbaserade kvalitetskrav, de förtalade byggnadsnormerna, fått ge vika för en naiv tilltro till den 'fria' marknadens mekanismer. De raka idealen för byggnadernas och samhällenas gestaltning, som grundlades under hans utbildning till arkitekt under senare delen av 1940-talet, föll ihop som korthus under 70- och 80-talen. Tanken att vår egen tid skulle kunna finna en egen form, fri från klassamhällets traditioner, funktionalismens strävan mot rationalitet och ärlighet, väckte enbart löje i postmodernismens tillbakablickande tid. Öppna arkitektävlingar hade ersatts av de slutna rummens förhandlingsplanering. Holm konstaterar att han fått se 'det starka samhället' rasa ihop; längre fram i boken kondenseras iakttagelsen till den bittra utsagan: Plötsligt tillhörde jag Döda idéers sällskap.

I sitt yrke var Lennart Holm årsbarn med efterkrigstidens nya bostadspolitik, och med funktionalismens imperativ i ryggmärgen framstod det som självklart att det var i bostadsbyggandet han skulle använda och fördjupa sina kunskaper. Att söka lösningar för att få bort slummen, att aktivt delta i arbetet på att höja bostadsstandarden från en placering långt ned på den europeiska listan till en nivå, som – trots kvalitetssänkningarna under 1970- och 80-talen – alljämt ligger högst i världen, var ingen liten uppgift. Men han skulle komma att ägna sig åt betydligt mer än så. Som utredare och som chef för planverket har han som få eller ingen i sin generation påverkat vårt fysiska samhälle och vår vardag.

Han är en av välfärdssamhällets främsta och mest mångsidiga ingenjörer – och ändå märkligt okänd. Visst känner man till namnet Lennart Holm, men de bilder vi har av honom och hans insatser är mestadels nidteckningar, det stående epitetet i kvällspressen har varit superbyråkraten. Byggbranschen har genom åren